

Rafał Rosiński

Znaczenie obciążeń fiskalnych pracy w rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Polsce

Ekonomiczne Problemy Usług nr 50, 345-353

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RAFAŁ ROSIŃSKI

Politechnika Koszalińska

ZNACZENIE OBCIĄŻEŃ FISKALNYCH PRACY W ROZWOJU MIKROPRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Wstęp

Obciążenia fiskalne pracy, czyli podatkowe i parapodatkowe świadczenia pieniężne na rzecz budżetu państwa związane z wykonywaną pracą, są nieodłącznie związane z funkcjonowaniem każdego przedsiębiorstwa. Szczególne znaczenie tych obciążeń dotyczy mikroprzedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą jako osoba fizyczna. W ramach tej grupy podmiotów gospodarczych wyodrębnić można dwie formy obciążeń fiskalnych pracy: z jednej strony środki pieniężne odprowadzane przez właściciela firmy w ramach „samozatrudnienia”, a z drugiej strony środki pieniężne odprowadzane przez przedsiębiorcę za pracowników w ramach umowy o pracę czy umów cywilnoprawnych. Zobowiązania podatkowe i parapodatkowe, wynikające z uzyskiwanych dochodów z pracy mają znaczący wpływ na powstawanie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, i często stanowią barierę w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej. Celem opracowania będzie ukazanie struktury, wielkości i zmian obciążeń fiskalnych pracy w odniesieniu do mikroprzedsiębiorstw działających w Polsce, a także ukazanie uwarunkowań fiskalnych prowadzonej działalności gospodarczej.

Obciążenia fiskalne w ramach samozatrudnienia w Polsce

Mikroprzedsiębiorcy stanowią ok. 93% zbiorowości ogółem podmiotów gospodarki narodowej, tj. niespełna 3,5 miliona, w tym około 90% z nich to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, a ponad milion to „jednoosobowi przedsiębiorcy”¹.

¹ *Mikroprzedsiębiorstwa – kondycja ekonomiczna, bariery rozwoju* – www.pentor.pl z dnia 23.11.2009.

Większość z nich podlega następującym obciążeniom fiskalnym pracy, tj. podatek dochodowy od osób fizycznych, obowiązkowe składki ubezpieczenia społecznego, ubezpieczenia zdrowotnego oraz składki na rzecz funduszy celowych. Zróżnicowanie wielkości tych obciążeń uzależnione jest od formy zatrudnienia, kategorii osób zatrudnionych oraz od podstawy wymiaru tych składek. Analizując formy zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach możemy wyróżnić między innymi zatrudnienie na podstawie umów o pracę, umów cywilnoprawnych czy „samozatrudnienie”.

W przypadku samozatrudnienia przedsiębiorca zobowiązany jest do odprowadzania składek za siebie na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, wypadkowe, zdrowotne, na Fundusz Pracy oraz zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych uzależnione od wysokości osiągniętego dochodu. Fakultatywnie może odprowadzać składki na ubezpieczenie chorobowe. Wysokość składek na rzecz ubezpieczenia społecznego oraz na Fundusz Pracy uzależniona jest od prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (w 2009 roku jest to kwota 3193 zł). Podstawę wymiaru tych składek stanowi 60% ww. wynagrodzenia, natomiast w przypadku ubezpieczenia zdrowotnego podstawę wymiaru stanowi 75% wartości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw. Wysokość stawek, podstaw wymiaru i minimalnych składek na rzecz parapodatkowych obciążeń wynikających z samozatrudnienia przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Wysokość minimalnych składek na ubezpieczenia społeczne oraz na Fundusz Pracy w ramach samozatrudnienia w 2009 roku

	Stawka	Podstawa wymiaru w zł	Składka	% przeciętnego wynagrodzenia
ubezpieczenia emerytalne	19,52%	1915,8 0	373,96	11,71%
ubezpieczenie rentowe	6%	1915,8 0	114,95	3,60%
ubezpieczenie wypadkowe	1,67% *	1915,8 0	31,99	1,00%
Fundusz Pracy	2,45%	1915,8 0	46,94	1,47%
ubezpieczenie zdrowotne	9%	2491,57	224,24	7,02%
Suma obciążeń parapodatkowych	x	x	792,08	24,81%
dobrowolne ubezpieczenie chorobowe	2,45%	1915,8 0	46,94	1,47%

* obowiązuje od 1 kwietnia 2009 r. (dla płatników składek zgłaszających do ubezpieczenia przeciętnie miesięcznie nie więcej niż 9 osób. W okresie od 1.04.2006 r. do 31.03.2009 r. składka wynosiła 1,8%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZUS.

Łączne obciążenia parapodatkowe przedsiębiorcy wynikające z faktu samozatrudnienia wynoszą minimalnie miesięcznie 792,08 zł, co stanowi 24,81% prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Polsce w 2009 roku. Poziom tych obciążeń stanowi często barierę w zakładaniu i prowadzeniu działalności przez jednoosobowego przedsiębiorcę. Istnieje możliwość obniżenia wielkości odprowadzanych składek na rzecz ubezpieczeń społecznych dla nowopowstałych przedsiębiorców przez okres 2 lat, jeżeli prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą spełniają następujące warunki:

- nie prowadzą lub w okresie ostatnich 60 miesięcy kalendarzowych przed dniem rozpoczęcia wykonywania działalności gospodarczej nie prowadziły pozarolniczej działalności,
- nie wykonują działalności gospodarczej na rzecz byłego pracodawcy, na rzecz którego przed dniem rozpoczęcia działalności gospodarczej w bieżącym lub poprzednim roku kalendarzowym wykonywały w ramach stosunku pracy lub spółdzielczego stosunku pracy czynności wchodzące w zakres wykonywanej działalności gospodarczej².

Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne dla tych osób w 2009 r. stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa niż **382,80 zł (30%** kwoty minimalnego wynagrodzenia w 2009 r.)³. Składka na ubezpieczenie zdrowotne pozostaje bez zmian. Składka na Fundusz Pracy nie wystąpi, jeżeli przedsiębiorca nie posiada innych tytułów do ubezpieczenia społecznego oraz, gdy podstawa wymiaru składek nie przekroczy minimalnego wynagrodzenia za pracę. W tym przypadku suma łącznych obciążeń wynosi 328,32 zł, co stanowi 10,28% prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Polsce w 2009 roku. Ponadto, gdy osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą jest zatrudniona w ramach stosunku pracy, gdzie od jej wynagrodzenia odprowadzane są składki na ubezpieczenia społeczne, opłaca ona tylko składkę na ubezpieczenie zdrowotne w wysokości 224,24 zł w 2009 roku. Oprócz obciążeń parapodatkowych mikroprzedsiębiorcy, działający jako osoba fizyczna prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, opłacają także podatek dochodowy od osób fizycznych od osiągniętych dochodów. W tym zakresie mają możliwość wyboru różnych form opodatkowania, tj. opodatkowanie na zasadach ogólnych wg progresywnej skali podatkowej ze stawkami 18% i 32%, opodatkowanie podatkiem liniowym – 19%

² Patrz art. 18a ust. 2 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (DzU z 1998 r., nr 137, poz. 887 ze zm.).

³ Patrz www.zus.pl z dnia 26.11.2009 r.

lub wybór uproszczonych form opodatkowania w postaci ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych czy karty podatkowej, jeżeli wykonywany przedmiot działalności gospodarczej nie wyklucza tych form opodatkowania. Zróżnicowane uregulowania prawne, często zmieniające się przepisy oraz związana z tym różna wysokość zobowiązań publicznoprawnych wynikająca z samozatrudnienia, z jednej strony komplikuje polski system obciążeń fiskalnych, a z drugiej pozwala mikroprzedsiębiorcom optymalizować obciążenia fiskalne. Optymalizacja obciążeń fiskalnych, a przede wszystkim prawidłowe i terminowe rozliczanie się, zmusza często mikroprzedsiębiorcę do korzystania z usług zewnętrznych związanych z zatrudnieniem odpowiedniego pracownika lub zleceniu wykonywania tych czynności biuro rachunkowemu czy podatkowemu.

Obciążenia fiskalne związane z zatrudnieniem pracowników w Polsce

Prowadzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw związane są z zatrudnianiem pracowników. W tym przypadku mikroprzedsiębiorca zobowiązany jest do rozliczania swoich pracowników z tytułu zobowiązań publicznoprawnych, a więc staje się on płatnikiem składek. W przypadku osób zatrudnionych wielkość obciążeń fiskalnych zróżnicowana jest w zależności od wieku czy stopnia niepełnosprawności pracownika. Pracownik związany z mikroprzedsiębiorcą stosunkiem pracy podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym, ubezpieczeniu zdrowotnemu, podatkowi dochodowemu od osób fizycznych, a ponadto pracodawca zobowiązany jest odprowadzać składki za swoich pracowników na Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Znaczne zmniejszenie obciążeń fiskalnych mikroprzedsiębiorcy jest związane ze zwolnieniem tej grupy z opłacania składek na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, gdyż opłacają je podmioty gospodarcze, które zatrudniają co najmniej 25 pracowników⁴, a także składek na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych, gdyż dotyczy on przedsiębiorstw zatrudniających co najmniej 20. pracowników⁵. Te obciążenia ze względu na wielkość i charakter są szczególnie dotkliwe dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

⁴ Art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 27.8.1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (DzU z 1997 nr 123, poz. 776 ze zm.).

⁵ Art. 3 ustawy z dnia 4.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (DzU z 1996 r., nr 70, poz. 335 ze zm.).

Wysokość obciążeń fiskalnych z tytułu zatrudnienia pracownika przez mikroprzedsiębiorcę przy minimalnym wynagrodzeniu o pracę w 2009 roku (1276 zł) przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Obciążenia fiskalne przy minimalnym wynagrodzeniu o pracę w 2009 roku w Polsce

	Stawki nominalne			Stawki kwotowe		
	Pracownik	Pracodawca	Razem	Pracownik	Pracodawca	Razem
Ub. emerytalne	9,76%	9,76%	19,52%	124,54 zł	124,54 zł	249,08 zł
Ub. rentowe	1,5%	4,5%	6%	19,14 zł	57,42 zł	76,56 zł
Ub. chorobowe	2,45%	x	2,45%	31,26 zł	0,00 zł	31,26 zł
Ub. wypadkowe	x	1,67%	1,67%	0,00 zł	21,31 zł	21,31 zł
Fundusz Pracy	x	2,45%	2,45%	0,00 zł	31,26 zł	31,26 zł
FGŚP	x	0,1%	0,1%	0,00 zł	1,28 zł	1,28 zł
Łączne składki ZUS	13,71%	18,48%	32,19%	174,94 zł	235,80 zł	410,74 zł
Ub. zdrowotne	9%	x	9%	99,10 zł	0,00 zł	114,84 zł
Podatek dochodowy	18%	x	18%	47,00 zł	0,00 zł	47,00 zł
Łączny koszt pracodawcy	1 511,80 zł					
Klin podatkowy (w zł)	556,84 zł					
Klin podatkowy(%)	36,83%					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyliczeń własnych.

Analizując dane zawarte w tabeli 2 można zauważyć, iż składki na ubezpieczenia społeczne obciążają zarówno pracownika jak i pracodawcę. Mikroprzedsiębiorcę obciążają częściowo składki na ubezpieczenie emerytalne, rentowe oraz w całości na ubezpieczenie wypadkowe (od 1 kwietnia 2009 roku – 1,67% dla zatrudniających do 9 osób), a także składki na Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Łączna wysokość tych obciążeń wynosi 235,80 zł, co stanowi 18,48% kosztów wynagrodzenia, a więc przy zatrudnieniu pracownika minimalne łączne koszty pracodawcy wynoszą 1511,80 zł w 2009 roku. Pozostałe obciążenia fiskalne, tj. częściowo ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz w całości ubezpieczenie chorobowe, zdrowotne oraz podatek dochodowy od osób fizycznych obciążają pracownika. Płacy klin podatkowy stanowiący różnicę między łącznymi kosztami pracodawcy a wynagrodzeniem netto pracownika wynosi przy minimalnym wynagrodzeniu

w Polsce w 2009 roku – 556,84 zł, co stanowi 36,83% ogólnych kosztów pracodawcy z tytułu zatrudnienia pracownika.

Od 1 lipca 2009 roku dla przedsiębiorców zostały wprowadzone ulgi w opłaceniu składek na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych oraz na Fundusz Pracy. W wyniku zmian w przepisach pracodawcy za pracowników, którzy ukończyli 50. rok życia i w okresie 30 dni przed zatrudnieniem pozostawali w ewidencji bezrobotnych powiatowego urzędu pracy nie opłacają składek na FP oraz FGŚP przez okres 12 miesięcy, począwszy od pierwszego miesiąca po zawarciu umowy o pracę ze wskazanymi osobami. Ponadto nie opłaca się składek za wszystkie osoby, które osiągnęły wiek wynoszący co najmniej: 55 lat – dla kobiet i 60 lat – dla mężczyzn. Ponadto pracodawcy oraz inne jednostki organizacyjne nie opłacają składek za zatrudnionych pracowników powracających z urlopu macierzyńskiego, dodatkowego urlopu macierzyńskiego lub urlopu wychowawczego w okresie 36 miesięcy, począwszy od pierwszego miesiąca po powrocie z urlopu macierzyńskiego, dodatkowego urlopu macierzyńskiego lub urlopu wychowawczego⁶.

Uwarunkowania fiskalne a bariery rozwoju mikroprzedsiębiorców

Oprócz wysokości i struktury obciążeń fiskalnych pracy bardzo ważnym aspektem w prowadzeniu działalności gospodarczej mającym wpływ na rozwój mikroprzedsiębiorców są uwarunkowania fiskalne. W ramach kryterium pomiaru uwarunkowań fiskalnych autor uwzględnił stabilność przepisów prawa podatkowego oraz czas poświęcony na sprawy związane z podatkami i paropodatkami przez przedsiębiorstwa. Biorąc pod uwagę stabilność prawa podatkowego można zauważyć, że na podstawie praktyki ostatnich dziesięcioleci, ustawy podatkowe w Polsce zmieniane są zbyt często i bez odpowiedniego przemyślenia oraz przygotowania (patrz tabela 3).

⁶ Patrz art. 9 ustawy z dnia 13.07.2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (DzU z 2006 r., nr 158, poz. 1121 ze zm.) oraz art. 104 ustawy z dnia 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (DzU z 2008 r., nr 69, poz. 415 ze zm.).

Tabela 3. Stabilność ustaw podatkowych w Polsce na dzień 1.1.2009 r.

Nazwa ustawy i data uchwalenia	<i>Vacatio legis</i>	Czas obowiązywania	Liczba zmian ogółem	Maksymalna ilość zmian w ciągu roku
Ustawa z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych	z mocą wsteczną od nowego roku	16 lat i 10 miesięcy	107	15 (1997 r.); 9 (2002 r.); 10 (2004 r.); 9 (2005 r.); 7 (2006 r.)
Ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych	5 miesięcy i 5 dni od nowego roku podatkowego	16 lat i 10 miesięcy	139	14 (2001 r.); 13 (1997 r.); 13 (2002 r.); 15 (2004 r.); 15 (2005 r.); 9 (2006 r.); 6 (2007 r.); 6 (2008 r.);
Ustawa z dnia 11.03.2004 r. o podatku towarów i usług	14 dni od dnia ogłoszenia	4 lata i 8 miesięcy (do 1.1.2006)	13	5 (2005 r.); 1 (2006 r.); 3 (2007 r.); 4 (2008 r.)

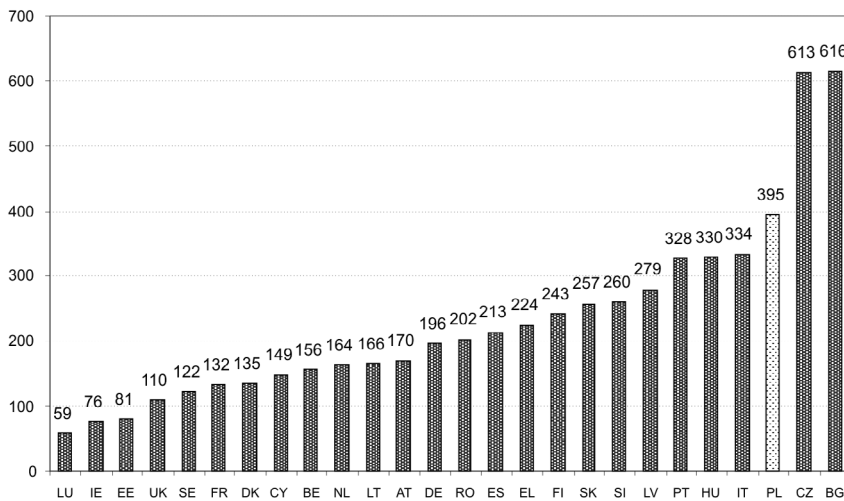
Źródło: opracowanie własne na podstawie wycień własnych oraz *Polski system podatkowy. Założenia i praktyka*, pod red. nauk. A. Pomorskiej, UMCS, Lublin 2004, s. 22.

Zmiany te mają charakter doraźny i często uzależnione są od aktualnej polityki podatkowej, co znajduje wyraz w permanentnych zmianach przepisów podatkowych lub w zmiennej ich interpretacji. Znaczący udział zmian w podatkach dochodowych wskazuje na niespójność i niejednorodność prawa i ciągłe jego „doskonalenie”. Zmusza to do ciągłej obserwacji prawa i zatrudniania wyspecjalizowanych pracowników działów finansowo-księgowych oraz niepewności działalności i planowania długoterminowego. Podobnie sytuacja wygląda w odniesieniu do podatku VAT. Od czasu obowiązywania nowej ustawy o podatku od towarów i usług w trakcie trwania 2005 r. dokonywano pięciokrotnie zmiany w ustawie. Należy nadmienić, iż jest to ustawa wpływająca w znaczny sposób na funkcjonowanie podmiotów gospodarczych i sprawiająca największe problemy w poprawnym interpretowaniu przepisów⁷. Ponadto z badań empirycznych

⁷ Por. R. Rosiński, *Polski system podatkowy. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2008, s. 108.

wynika, że podatnicy bardziej dotkliwie odczuwają ryzyko podatkowe związane z niepewnością podatkową niż obiektywnie występujące ciężary fiskalne. Stąd też negatywnie ocenić należy nieustanne „upraszczanie” systemu podatkowego, nawet w sferze projekcyjnej, gdyż destabilizuje to warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Praktyki takie nie stanowią zachęty dla inwestycji⁸.

Drugim kryterium oceny uwarunkowań fiskalnych przedsiębiorstw, brany pod uwagę w opracowaniu, jest czas poświęcony sprawom podatkowych i paropodatkowych. Dane w tym zakresie ujęte są w raporcie *Doing Business 2010*, opracowanym przez Bank Światowy (*World Bank*)⁹. Polska w tym kryterium klasyfikacji, wyodrębniając z rankingu kraje Unii Europejskiej, znajduje się na 23 miejscu spośród 26 krajów członkowskich (ranking nie uwzględnia Malty), biorąc pod uwagę 2009 rok – patrz rys. 1. Z raportu Banku Światowego wynika, iż przeciętnie polscy przedsiębiorcy poświęcają sprawom związanym z rozliczeniami z fiskusem 395 godzin w ciągu roku. W przedstawionym rankingu wyprzedzają Polskę tylko Czechy i Bułgaria. Godnym przykładem naśladowania w tym kryterium jest Luksemburg, Irlandia czy Estonia, gdzie czas ten wynosi poniżej 100 godzin w ciągu roku.

Rys. 1. Czas poświęcony rozliczeniom podatkowym w krajach Unii Europejskiej w liczbie godzin w roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Doing Business 2010*, The World Bank Group 2009 z www.doingbusiness.org.

⁸ S. Owsiak, *Finanse publiczne*, PWN, Warszawa 2005, s. 528.

⁹ *Doing Business 2010*, The World Bank Group 2009 z www.doingbusiness.org.

Długi okres czasu poświęcony sprawom podatkowym często zmusza przedsiębiorcę do zatrudnienia dodatkowego pracownika, który nie ma przełożenia na rozwój przedsiębiorstwa, lecz przede wszystkim zwiększa koszty prowadzonej działalności oraz utrudnia jej funkcjonowanie.

Wnioski

Każde obciążenie fiskalne stanowi pomniejszenie obecnego lub przyszłego stanu zasobów pieniężnych lub stanu majątkowego podatnika. Znaczącą rolę w tym zakresie odgrywają obciążenia paropodatkowe pracy, wyrażające się w obowiązkowych składkach na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz na fundusze celowe. Dla mikroprzedsiębiorstw jest to jedna z większych barier w prowadzeniu i rozwoju działalności gospodarczej. Oprócz wysokości obciążeń fiskalnych należy zwrócić także uwagę na negatywne konsekwencje uwarunkowań fiskalnych przedsiębiorstw w Polsce związane m.in. z niestabilnością przepisów podatkowych oraz długim czasem poświęconym rozliczeniom podatkowym i paropodatkowym. Polski system obciążeń fiskalnych ze względu na swoją złożoną strukturę i ciągłe zmiany zmusza mikroprzedsiębiorców do ciągłego poszukiwania optymalizacji podatkowych. Pozytywne działania państwa w ostatnich latach są związane z redukcją obciążeń fiskalnych pracy. Znaczący wpływ na rozwój mikroprzedsiębiorstw w tym zakresie ma przede wszystkim obniżka płacowego klina podatkowego, ograniczenia płatności w funduszach celowych oraz ulgi fiskalne dla rozpoczynających działalność przedsiębiorstw.

MEANING OF FISCAL BURDEN OF WORK IN DEVELOPMENT OF MICROENTERPRISES IN POLAND

Summary

Microenterprises present the most of business entity of national economy. The one of their barrier of development are fiscal burden of work connected with contributions of the social insurances, healthy insurances, appropriated funds and personal income tax. Except height of fiscal burden one should point out to negative consequences of fiscal conditionality of enterprises in Poland, also instability of tax regulations and a long time of fiscal settlement. The polish fiscal system from the point of its intricate structure and flux is forcing of microenterprises for constant seeking optimization tax.

Translated by Rafał Rosiński